

POLACY O ZBRODNI W JEDWABNEM

Warszawa, grudzień 2002 roku

W przeprowadzonym w listopadzie 2002 r. sondażu OBOP na temat obrazu zbrodni w Jedwabnem i oceny polskich reakcji na jej ujawnienie okazało się, że:

- Połowa badanych ma wyrobione zdanie w kwestii, kto wymordował Żydów w Jedwabnem. Dla większości tych co mają zdanie, Jedwabne jest bardziej zbrodnią Niemców niż Polaków.
- Wśród badanych, którzy widzą udział Polaków w zbrodni, więcej jako sprawców wskazuje zwykłych ludzi (50%) niż ludzi z marginesu (32%).
- Ci, którzy widzą udział Polaków w zbrodni, mówią, że to dobrze, iż zbrodnia została ujawniona (83%); tylko 11% proc. jest przeciwnego zdania.
- Uznanie winy miejscowych Polaków i przeprosiny za ich udział w zbrodni więcej ludzi ma za słuszne i potrzebne niż za niesłuszne i niepotrzebne.

TNS OBOP

ul. Dereniowa 11, 02 776 Warszawa

Tel: (48 22) 648 2044 (-46), 644 9995 Fax: (48 22) 644 9947 e-mail: obop@obop.com.pl www.obop.com.pl

Cytowanie, publiczne odtwarzanie, kopiowanie oraz wykorzystywanie w innej formie danych, informacji i opracowań zawartych w tej publikacji jest dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Cały rok, między majem 2000 a lipcem 2001 roku toczyła się w Polsce wielka debata wokół masowej zbrodni na Żydach w Jedwabnem, popełnionej w 1941 roku przez miejscową ludność polską, przy udziale Niemców. Dyskusję rozpoczęły odkrycia Jana T. Grossa, a zakończyła uroczystość na miejscu zbrodni i słowa przepraszane wypowiedziane tam przez Prezydenta RP. Potem nastąpiła cisza, przerywana tylko doniesieniami o wynikach śledztwa prowadzonego przez Instytut Pamięci Narodowej. Gdy w listopadzie 2002 roku IPN opublikował dwa tomy studiów i dokumentów „Wokół Jedwabnego”, OBOP postanowił zbadać, jaka wiedza i jakie poglądy na temat Jedwabnego pozostały w umysłach Polaków po tej dyskusji. Komunikat zawiera wyniki tego badania¹.

Sprawcy

Zbrodnia popełniona na Żydach w Jedwabnem jest wyjątkowa z powodu narodowości jej sprawców. Najważniejszym wątkiem dyskusji była więc rola Polaków - i Niemców w zbrodni. Innym ważnym wątkiem był profil społeczny miejscowych morderców: margines to był czy „zwykli ludzie”? Historycy nie rozstrzygnęli jeszcze tych kwestii do końca. Tym bardziej nie rozstrzygnęła ich opinia masowa, karmiona ustaleniami i sądami historyków i publicystów. W sondażu zapytano o pogląd w obu tych sprawach.

Tak złożona sprawa, jak pogląd na udział Polaków – i Niemców w zbrodni w Jedwabnem, mało się nadaje na przedmiot badania sondażowego. Problem ten trudno ująć w postaci krótkich odpowiedzi, przedstawionych badanym do wyboru. W pytaniu dano pięć możliwości odpowiedzi – ułożonych według malejącego udziału Polaków, a rosnącego udziału Niemców. W pytaniu, „Kto Pana(i) zdaniem, wymordował Żydów w Jedwabnem?” najbliższe prawdzie historyków wydają się odpowiedzi „Polacy zachęcani przez Niemców” i „Niemcy przy pomocy Polaków”. Odpowiedzi „miejscowi Polacy bez udziału Niemców” i „sami Niemcy, bez udziału

¹ Sondaż TNS OBOP zrealizowany w dniach 23-25 listopada 2002 r. na reprezentatywnej, losowej 1008-osobowej próbie osób od 15-go roku życia. Maksymalny błąd statystyczny dla takiej wielkości próby wynosi +/-3%, przy wiarygodności oszacowania równej 95%.

Polaków” są bezspornie fałszywe, zaś odpowiedź „Polacy zmuszeni przez Niemców” jest zasadniczo fałszywa, choć w działaniach Niemców były elementy przymusu. W tabeli pokazano, za którą wersją opowiedzieli się badani.

Dane w proc.

Niedawno toczyła się w Polsce dyskusja o zbrodni popełnionej na Żydach w Jedwabnem. Kto, Pan(i) zdaniem, wymordował Żydów w Jedwabnem?		
	W stosunku do wszystkich badanych N= 1008	W stosunku do tych, którzy mieli pogląd w sprawie N=499
Miejscowi Polacy bez udziału Niemców	1	3
Polacy zachęceni przez Niemców	9	17
Niemcy przy pomocy Polaków	14	28
Polacy zmuszeni przez Niemców	17	34
Sami Niemcy, bez udziału Polaków	9	18
<i>Nie wiem dokładnie</i>	44	-
<i>Nie słyszałem o tym</i>	6	-

Połowa badanych (50 proc.) nie potrafiła odpowiedzieć na to, rzeczywiście bardzo trudne pytanie – w tym 44 proc. spontanicznie odpowiedziało, że nie wie dokładnie, nie zdecydowało się na wybór którejś z możliwości. Teoretycznie biorąc, znaczy to, że żadna z możliwości im nie odpowiadała lub że ich wiedza o Jedwabnem jest tak mała, że nie pozwala na wybór jednej z możliwości. Faktycznie ważniejszy jest powód drugi, gdyż takie odpowiedzi występowały najczęściej wśród ludzi gorzej poinformowanych - z wykształceniem podstawowym i zawodowym, na wsi, wśród osób niezainteresowanych polityką.

Na Polaków jako *dobrowolnych* uczestników zbrodni wskazało 24 proc. *wszystkich* badanych (1+9+14), na Niemców zaś 49 proc. (9+14+17+9); odpowiedź „Niemcy przy pomocy Polaków” liczona była jako wskazanie zarówno jednych, jak i drugich. Generalnie, niewielu badanych (9 proc.) całkowicie zaprzecza udziałowi Polaków w zbrodni, więcej jest takich, co uważają, że Polacy wymordowali Żydów pod przymusem Niemców (17 proc.). Dla większości *tych co mają zdanie* w kwestii sprawstwa zbrodni, Jedwabne jest bardziej zbrodnią Niemców niż Polaków.

Pogląd na to, kto wymordował Żydów w Jedwabnem wyraźnie zależy od wykształcenia: im wyższe wykształcenie, tym większa gotowość do uznania Polaków za głównych sprawców zbrodni: tylko 4 proc. *wszystkich* badanych z wykształceniem podstawowym uznaje większą winę Polaków, podczas gdy wśród badanych z wykształceniem wyższym osób takich jest 29 proc.

Drugie ważne zagadnienie to charakter morderców; kim byli miejscowi Polacy, którzy mordowali Żydów w Jedwabnem: marginesem i mętami czy zwykłymi ludźmi, takimi jak wszyscy. Tabela pokazuje, że *wśród badanych, którzy widzą udział Polaków w zbrodni, dobrowolny lub przymuszony, więcej jako sprawców wskazuje zwykłych ludzi, a nie ludzi z marginesu.*

dane w proc.

Jak Pan (i) myśli, jacy ludzie mordowali Żydów w Jedwabnem	W stosunku do wszystkich badanych N=1008	W stosunku do badanych, którzy widzą udział Polaków w zbrodni N=410
Raczej ludzie z marginesu, różne męty	13	32
Raczej zwykli ludzie, tacy jak wszyscy	21	50
<i>Trudno powiedzieć</i>	7	18
Osoby, które nie widzą udziału Polaków w zbrodni („ <i>dokonał jej sami Niemcy</i> ”, „ <i>nie wiem dokładnie kto tego dokonał</i> ”, „ <i>nie słyszałem o tym</i> ”)	59	

Pytanie zadawano tylko tym badającym, którzy widzą udział Polaków w zbrodni, dobrowolny lub przymusowy.

Pogląd, że sprawcami zbrodni w Jedwabnem byli „zwykli ludzie, tacy jak wszyscy”, a nie „ludzie marginesu, różne męty” występuje częściej wśród ludzi wykształconych. *Wśród tych, którzy widzą udział Polaków w zbrodni, tylko 18 proc.*

osób z wykształceniem wyższym wskazało na ludzi z marginesu, a aż 68 proc. na zwykłych ludzi.

Dane w proc.

Wykształcenie	Jak Pan (i) myśli, jacy ludzie mordowali Żydów w Jedwabnem		
	Ludzie z marginesu	Zwykli ludzie	Trudno powiedzieć
Podstawowe	42	36	22
Zasadnicze zawodowe	33	47	20
Średnie i pomaturalne	32	53	15
Wyższe i licencjat	18	68	14

Odsetki liczone do tych, którzy widzą udział Polaków w zbrodni, dobrowolny lub przymusowy (N=410)

Ocena reakcji na ujawnienie zbrodni w Jedwabnem

Czy to dobrze, że zbrodnia w Jedwabnem została ujawniona? Opinia masowa jest prawie całkowicie zgodna w przekonaniu, że to dobrze. A trzeba wziąć pod uwagę, że pytanie uświadamiało badanemu konsekwencje ujawnienia zbrodni: „W szkole będą teraz uczyć, że w czasie wojny obok Polaków, którzy Żydów ratowali, byli i tacy, którzy Żydów mordowali”. Mimo to 83 proc. tych, którzy widzą udział Polaków w zbrodni w Jedwabnem, powiedziało, że to dobrze, iż zbrodnia ta została ujawniona, a tylko 11 proc. powiedziało, że to źle.

Dane w proc.

W szkole będą teraz uczyć, że w czasie wojny obok Polaków, którzy Żydów ratowali, byli i tacy, którzy Żydów mordowali. Czy Pana(i) zdaniem, to dobrze czy źle, że zbrodnia w Jedwabnem została ujawniona?	
Zdecydowanie dobrze	37
Raczej dobrze	46
Raczej źle	9
Zdecydowanie źle	2
Trudno powiedzieć	6

Pytanie zadano tylko badanym, którzy widzą udział Polaków w zbrodni, dobrowolny lub przymusowy (N=410).

Zwraca uwagę, że *im większy udział Polaków w tej zbrodni widzą badani, tym częściej są przekonani, że to dobrze, iż zbrodnia ta została ujawniona*. Pokazano to w tabeli.

Dane w proc.

Kto wymordował Żydów w Jedwabnem?	Czy to dobrze czy źle, że zbrodnia w Jedwabnem została ujawniona?				
	zdecydowanie dobrze	dobrze	raczej źle	zdecydowanie źle	trudno powiedzieć
Miejscowi Polacy bez udziału Niemców	64	36	0	0	0
Polacy zachęceni przez Niemców	43	43	6	2	6
Niemcy przy pomocy Polaków	38	43	12	1	6
Polacy zmuszeni przez Niemców	31	48	9	4	8

Pytanie o ocenę ujawnienia zbrodni zadano tylko tym badanym, którzy widzą udział Polaków w tej zbrodni, dobrowolny lub przymusowy (N=410).

Przy tak skośnym rozkładzie odpowiedzi „dobrze - źle” trudno o poważniejsze różnicowania. Niemniej jednak uznanie, iż to dobrze, że zbrodnia została ujawniona słabnie wraz z wiekiem, a rośnie wraz z wykształceniem.

W dyskusji o Jedwabnem kontrowersje wzbudziły polskie reakcje na zbrodnię. Prezydent, premier, biskupi uznali winę miejscowych Polaków i w różny sposób wyrażali z tego powodu żal. Najdalej posunął się prezydent, który przeprosił za tę zbrodnię na miejscu jej popełnienia, w Jedwabnem. *W społeczeństwie to uznanie winy i przeprosiny są nieco częściej uznawane za słuszne niż za niesłuszne*. Pokazuje to tabela.

Dane w proc.

Po ujawnieniu zbrodni w Jedwabnem, prezydent, biskupi i inne osoby uznali winę miejscowych Polaków i przepaszali z powodu ich udziału w zbrodni. Czy to uznanie winy było słuszne czy niesłuszne?	
Zdecydowanie słuszne	12
Raczej słuszne	28
Raczej niesłuszne	20
Zdecydowanie niesłuszne	16
trudno powiedzieć	24

Pytania nie zadawano 6 proc. badanych, którzy nie słyszeli o zbrodni.

Podobne odpowiedzi uzyskano, gdy zapytano, „czy przeprosiny z powodu udziału miejscowych Polaków w zbrodni były *potrzebne czy niepotrzebne*.”

Dane w proc.

A czy przeprosiny z powodu udziału miejscowych Polaków w zbrodni były potrzebne czy niepotrzebne?	
Zdecydowanie potrzebne	15
Raczej potrzebne	29
Raczej niepotrzebne	20
Zdecydowanie niepotrzebne	15
<i>Trudno powiedzieć</i>	21

Pytania nie zadawano 6 proc. badanych, którzy nie słyszeli o zbrodni.

Jest rzeczą zrozumiałą, że im większy udział Polaków w zbrodni widzieli badani, tym częściej uznawali akty przeproszenia za słuszne i potrzebne. Pokazano to w tabeli. Uznanie winy i przeprosiny za słuszne i za potrzebne uznaje większość nawet tych 17 proc. badanych, którzy uważają, że Polacy byli zmuszeni do udziału w zbrodni.

Dane w proc.

Kto wymordował Żydów w Jedwabnem?	Czy uznanie winy Polaków było słuszne czy niesłuszne		Czy uznanie winy Polaków było potrzebne czy niepotrzebne	
	Słuszne	Niesłuszne	potrzebne	niepotrzebne
Polacy bez udziału Niemców	93	7	86	14
Polacy zachęceni przez Niemców	77	18	71	25
Niemcy przy pomocy Polaków	63	32	58	36
Polacy zmuszeni przez Niemców	56	35	61	30
Sami Niemcy, bez udziału Polaków	9	76	11	74
<i>Nie wiem dokładnie</i>	26	33	32	32

Pytań o ocenę uznania winy nie zadawano 6 proc. badanych, którzy nie słyszeli o zbrodni. Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Uznanie, że przyjęcie winy i przeproszenie było słuszne, maleje wraz z *wiekami*. Wśród ludzi młodych (do 29 roku życia) zdecydowanie przeważa pogląd, że to przyjęcie winy i przeproszenie były słuszne, wśród ludzi w wieku 30-59 lat istnieje

równowaga opinii, a wśród starszych, ponad 60 lat zdecydowanie przeważa opinia, że to przyjęcie winy i przeproszenie było niesłuszne.

Podobnie istotne jest *wykształcenie*. Wśród ludzi z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym dominuje pogląd, że przeproszenie było niesłuszne, ale wśród osób z wykształceniem średnim i wyższym zdecydowanie przeważa pogląd, że było słuszne.

Na wsi i w małych miastach częściej ludzie sądzą, że winę tę uznano niesłusznie, ale w większych miastach częściej sędzi się, że słusznie. Podobne zależności istnieją w odniesieniu do uznania przeprosin za potrzebne wzgl. niepotrzebne.

Sprzeciwu wobec uznania winy za Jedwabne skupia się więc wśród ludzi starszych, gorzej wykształconych, zamieszkałych na wsi i w miasteczkach, aprobata skupia się natomiast wśród ludzi młodych, wykształconych i mieszkańców miast.

KTO PANA(I) ZDANIEM, WYMORDOWAŁ ŻYDÓW W JEDWABNEM?

1.miejscowi Polacy bez udziału Niemców; 2.Polacy zachęceni przez Niemców;

3.Polacy zmuszeni przez Niemców; 4.Niemcy przy pomocy Polaków; 5.sami Niemcy bez udziału Polaków;

6.nie słyszałem(am) o tym; 97.nie wiem dokładnie(a)

		DANE W PROC.						LICZBA OSÓB	
		1	2	3	4	5	6		97
OGÓLEM		1	9	17	14	9	6	44	1008
PLEĆ	mężczyźni	2	10	17	15	8	6	42	483
	kobiety	1	7	16	13	9	7	46	525
WIEK	15-19		10	18	8	4	18	42	106
	20-29	2	8	15	19	7	6	43	197
	30-39		7	17	14	5	5	51	159
	40-49	3	9	21	14	11	6	38	197
	50-59	2	12	14	11	8	5	48	142
	60 +	2	6	16	13	14	4	44	207
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe		4	14	13	12	12	45	282
	zasadnicze zawodowe	1	6	16	12	9	4	53	285
	średnie i pomaturalne	2	10	18	18	7	5	40	323
	wyższe i licencjat	6	23	22	10	5	2	32	117
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	0	2	15	13	11	8	51	372
	miasta do 20 tys.	3	13	15	12	11	3	43	125
	miasta 20-100 tys.	2	13	19	16	5	6	40	201
	miasta 100-500 tys.	1	12	19	13	6	7	42	190
	miasta pow. 500 tys.	4	10	20	15	10	6	35	120
GRUPA SPOŁECZNO - ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	3	15	24	12	8	3	36	77
	prywatni przedsiębiorcy	1	8	18	15	5	12	40	50
	pracownicy administracji i usług	1	7	21	18	5	7	41	95
	robotnicy	0	11	19	17	6	4	42	139
	rolnicy		5	11	9	15	3	58	66
	gospodynie domowe		6	4	26	12	4	47	39
	emeryci	2	7	13	16	12	3	48	179
	renciści	2	7	17	7	13	8	47	95
	uczniowie i studenci	1	14	19	9	4	16	36	128
	bezrobotni	2	5	17	14	9	6	49	135
PRAKTYKI RELIGIJNE	regularnie praktykujący	1	5	17	12	9	7	50	581
	nieregularnie praktykujący	1	9	20	16	8	8	39	288
	niepraktykujący	6	22	12	18	7	3	32	138
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	3	12	23	15	2	9	36	118
	średnia	1	9	16	14	10	5	44	585
	zła	1	6	16	13	9	8	47	299
ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ	w ogóle się nie interesują		4	12	8	11	13	52	214
	raczej się nie interesują	1	5	14	15	9	7	48	358
	raczej się interesują	2	12	21	16	8	3	37	355

	bardzo zainteresowani	5	20	24	9	4	2	37	81
OCENA KIERUNKU ZMIAN W KRAJU	dobry	3	10	17	19	9	8	33	182
	zły	1	8	17	14	10	6	45	698
	trudno powiedzieć	0	11	18	5	2	9	54	128
POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	2	10	20	16	11	6	37	200
	centrolewicowe	4	24	19	17	5	5	26	76
	centroprawicowe		13	21	11	13	2	40	90
	prawicowe	2	7	21	17	11	5	38	170
	trudno powiedzieć	1	5	13	12	7	8	53	472
<i>a Dane TNS OBOP; Sondaż realizowany w dn. 23-25 listopada 2002 r.</i>									

JAK PAN(I) MYŚLI, KTO, JACY LUDZIE MORDOWALI ŻYDÓW W JEDWABNEM?
wyniki wśród osób, które widzą udział Polaków w zbrodni, dobrowolny lub przymusowy(a)

		DANE W PROC.			LICZBA OSÓB
		raczej ludzie z marginesu, różne męty	raczej zwykli ludzie, tacy jak wszyscy	trudno powiedzieć	
OGÓŁEM		32	50	18	410
PŁEĆ	mężczyźni	35	50	15	212
	kobiety	28	51	21	198
WIEK	15-19	36	39	25	38
	20-29	26	61	13	86
	30-39	29	60	12	62
	40-49	40	45	15	91
	50-59	26	49	24	55
	60 +	33	45	23	77
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	42	36	22	87
	zasadnicze zawodowe	33	47	20	97
	średnie i pomaturalne	32	53	15	155
	wyższe i licencjat	18	68	14	71
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	30	49	21	112
	miasta do 20 tys.	34	49	16	53
	miasta 20-100 tys.	31	52	17	99
	miasta 100-500 tys.	32	52	16	87
	miasta pow. 500 tys.	33	51	16	59
GRUPA SPOŁECZNO - ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	27	54	19	42
	prywatni przedsiębiorcy	25	70	5	21
	pracownicy administracji i usług	37	53	10	45
	robotnicy	29	53	17	66
	rolnicy	23	60	17	16
	gospodynie				

	domowe	31	38	30	14
	emeryci	32	45	23	67
	renciści	29	54	17	30
	uczniowie i studenci	34	49	18	55
	bezrobotni	40	38	21	50
PRAKTYKI RELIGIJNE	regularnie praktykujący	30	46	24	200
	nieregularnie praktykujący	33	57	10	130
	niepraktykujący	33	53	14	80
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	21	61	19	62
	średnia	33	48	19	238
	zła	35	52	13	107
ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ	w ogóle się nie interesują	32	47	21	52
	raczej się nie interesują	41	41	17	128
	raczej się interesują	27	54	20	184
	bardzo zainteresowani	25	67	8	47
OCENA KIERUNKU ZMIAN W KRAJU	dobry	35	51	14	89
	zły	32	51	17	276
	trudno powiedzieć	25	48	27	45
POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	30	60	10	93
	centrolewicowe	36	57	7	49
	centroprawicowe	31	54	15	40
	prawicowe	31	42	27	78
	trudno powiedzieć	32	46	22	149

a Dane TNS OBOP; Sondaż realizowany w dn. 23-25 listopada 2002 r.

W SZKOLE BĘDĄ TERAZ UCZYĆ, ŻE W CZASIE WOJNY OBOK POLAKÓW, KTÓRZY ŻYDÓW RATOWALI, BYLI I TACY, KTÓRZY ŻYDÓW MORDOWALI. CZY PANA(I) ZDANIEM, TO DOBRZE CZY ŹŁE, ŻE ZBRODNIA W JEDWABNEM ZOSTAŁA UJAWNIONA?

wyniki wśród osób, które widzą udział Polaków w zbrodni, dobrowolny lub przymusowy(a)

		DANE W PROC.					LICZBA OSÓB
		zdecydowanie dobrze	raczej dobrze	raczej źle	zdecydowanie źle	trudno powiedzieć	
OGÓŁEM		37	46	9	2	6	410
PŁEĆ	mężczyźni	40	43	11	1	6	212
	kobiety	35	47	8	4	6	198
WIEK	15-19	47	53				38
	20-29	55	32	7	2	4	86
	30-39	34	53	8		5	62
	40-49	30	50	8	4	8	91
	50-59	33	46	11	1	9	55

	60 +	26	44	17	5	8	78
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	34	46	11	2	6	87
	zasadnicze zawodowe	36	46	11	1	6	97
	średnie i pomaturalne	34	49	7	3	7	155
	wyższe i licencjat	49	35	8	3	4	71
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	35	48	10	3	5	113
	miasta do 20 tys.	35	45	12	4	2	53
	miasta 20-100 tys.	41	42	6	1	10	99
	miasta 100-500 tys.	36	49	9		6	87
	miasta pow. 500 tys.	39	39	10	6	5	59
GRUPA SPOŁECZNO - ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	52	30	9	3	6	42
	prywatni przedsiębiorcy	61	27	3	9		21
	pracownicy administracji i usług	26	57	10		7	45
	robotnicy	36	46	9		9	66
	rolnicy	30	50	12	8		16
	gospodynie domowe	42	44	9		4	14
	emeryci	23	49	16	4	8	67
	renciści	28	44	18	3	6	30
	uczniowie i studenci	50	44	3	1	1	55
	bezrobotni	34	52	3	3	8	50
PRAKTYKI RELIGIJNE	regularnie praktykujący	38	44	8	4	6	200
	nieregularnie praktykujący	32	49	12	1	5	130
	niepraktykujący	43	42	7	1	7	80
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	48	41	7	1	4	62
	średnia	37	42	13	2	6	239
	zła	30	55	3	3	8	107
ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ	w ogóle się nie interesują	30	53	7	4	5	52
	raczej się nie interesują	36	52	5	2	5	128
	raczej się interesują	37	43	12	2	7	184
	bardzo zainteresowani	47	29	12	3	8	47
OCENA KIERUNKU ZMIAN W KRAJU	dobry	43	45	7	3	2	89
	zły	35	46	11	2	6	276
	trudno powiedzieć	38	39	5	3	15	45

POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	30	48	13	2	8	94
	centrolewicowe	40	51	5		5	49
	centroprawicowe	43	32	9	12	5	40
	prawicowe	41	41	10	2	5	78
	trudno powiedzieć	37	47	8	1	6	149

a Dane TNS OBOP; Sondaż realizowany w dn. 23-25 listopada 2002 r.

**PO UJAWNIENIU ZBRODNI W JEDWABNEM, PREZYDENT, BISKUPI I INNE OSOBY
UZNALI WINĘ MIEJSCOWYCH POLAKÓW I PRZEPRASZALI Z POWODU ICH UDZIAŁU W ZBRODNI.
CZY TO UZNANIE WINY BYŁO SŁUSZNE CZY NIESŁUSZNE?
pominięto osoby, które nie słyszały o zbrodni(a)**

		DANE W PROC.			LICZBA OSÓB
		słuszne	niesłuszne	trudno powiedzieć	
OGÓŁEM		40	36	24	943
PŁEĆ	mężczyźni	41	37	22	455
	kobiety	40	34	26	488
WIEK	15-19	50	18	32	87
	20-29	53	27	20	185
	30-39	39	36	26	152
	40-49	40	39	21	186
	50-59	40	39	21	135
	60 +	28	44	28	199
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	31	37	32	248
	zasadnicze zawodowe	33	38	29	272
	średnie i pomaturalne	50	33	18	306
	wyższe i licencjat	56	32	12	115
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	34	38	28	343
	miasta do 20 tys.	39	45	16	121
	miasta 20-100 tys.	46	29	25	189
	miasta 100-500 tys.	45	33	22	176
	miasta pow. 500 tys.	43	32	25	113
GRUPA SPOŁECZNO - ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	53	34	14	75
	prywatni przedsiębiorcy	44	36	20	44
	pracownicy administracji i usług	48	35	17	89
	robotnicy	41	39	20	133
	rolnicy	36	32	32	64
	gospodynie domowe	42	30	29	38
	emeryci	31	42	28	174
	renciści	22	47	31	88
	uczniowie i studenci	55	21	24	107
	bezrobotni	42	32	26	128
	regularnie praktykujący	38	33	28	542

PRAKTYKI RELIGIJNE	nieregularnie praktykujący	40	42	18	265
	niepraktykujący	50	30	20	133
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	60	23	18	108
	średnia	42	33	25	554
	zła	30	45	24	275
ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ	w ogóle się nie interesują	27	30	43	186
	raczej się nie interesują	36	37	28	333
	raczej się interesują	51	34	15	344
	bardzo zainteresowani	47	47	6	80
OCENA KIERUNKU ZMIAN W KRAJU	dobry	57	32	11	167
	zły	37	39	24	659
	trudno powiedzieć	39	19	43	117
POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	45	39	16	189
	centrolewicowe	56	37	7	72
	centroprawicowe	50	42	9	88
	prawicowe	42	43	15	160
	trudno powiedzieć	34	30	37	433

a Dane TNS OBOP; Sondaż realizowany w dn. 23-25 listopada 2002 r.

**A CZY PRZEPROSINY Z POWODU UDZIAŁU MIEJSCOWYCH POLAKÓW W ZBRODNI
BYŁY POTRZEBNE CZY NIEPOTRZEBNE?
pominięto osoby, które nie słyszały o zbrodni(a)**

		DANE W PROC.			LICZBA OSÓB
		potrzebne	niepotrzebne	trudno powiedzieć	
OGÓŁEM		44	35	21	943
PŁEĆ	mężczyźni	43	37	20	455
	kobiety	44	33	23	488
WIEK	15-19	63	8	29	87
	20-29	51	29	20	185
	30-39	42	36	22	152
	40-49	42	38	20	186
	50-59	43	39	17	135
	60 +	30	47	23	199
WYKSZTAŁCENIE	podstawowe	36	38	26	248
	zasadnicze zawodowe	35	37	28	272
	średnie i pomaturalne	51	33	16	306
	wyższe i licencjat	58	32	10	115
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	wieś	37	38	25	343
	miasta do 20 tys.	44	42	15	121
	miasta 20-100 tys.	45	33	23	189
	miasta 100-500 tys.	51	32	18	176

	miasta pow. 500 tys.	50	31	19	113
GRUPA SPOŁECZNO - ZAWODOWA	kierownicy, specjaliści	59	29	12	75
	prywatni przedsiębiorcy	40	44	16	44
	pracownicy administracji i usług	47	34	18	89
	robotnicy	44	33	23	133
	rolnicy	25	48	27	64
	gospodynie domowe	40	37	23	38
	emeryci	33	45	22	174
	renciści	27	48	25	88
	uczniowie i studenci	65	15	20	107
	bezrobotni	49	28	23	128
PRAKTYKI RELIGIJNE	regularnie praktykujący	40	34	26	542
	nieregularnie praktykujący	44	40	15	265
	niepraktykujący	55	32	14	133
SAMOOCENA SYTUACJI MATERIALNEJ	dobra	65	20	15	108
	średnia	43	35	22	554
	zła	36	42	22	275
ZAINTERESOWANIE POLITYKĄ	w ogóle się nie interesują	30	30	40	186
	raczej się nie interesują	40	38	22	333
	raczej się interesują	53	34	14	344
	bardzo zainteresowani	52	43	6	80
OCENA KIERUNKU ZMIAN W KRAJU	dobry	58	32	10	167
	zły	39	38	22	659
	trudno powiedzieć	47	21	32	117
POGLĄDY POLITYCZNE	lewicowe	46	40	14	189
	centrolewicowe	55	37	8	72
	centroprawicowe	52	38	11	88
	prawicowe	42	45	13	160
	trudno powiedzieć	39	29	32	433
<i>a Dane TNS OBOP; Sondaż realizowany w dn. 23-25 listopada 2002 r.</i>					